

Nr 139.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående försäljning av vissa delar av det s. k. Köpingskomplexet i Västmanlands län; given Stockholms slott den 25 februari 1916.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen medgiva,

dels att den till det så kallade Köpingskomplexet i Västmanlands län hörande lotten litt. A må med i statsrådsprotokollet angivet område samt tillhörande vatten- och fiskerätt försäljas till Köpings stad mot en köpeskillning av 175,000 kronor och i övrigt på följande villkor:

att köpeskillningen vid tillträdet kontant inbetalas till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet;

att staden ensam bestrider de med områdets avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader;

att Köpings kyrka bibehålles vid den densamma genom Kungl. Maj:ts brev den 29 mars 1667 och den 28 september 1668 tillförsäkrade dispositionsrätt till vissa ägor å området, så länge tegeltillverkning vid därvarande tegelbruk äger rum; samt

att staden förbinder sig att efter den av de i statsrådsprotokollet omförmälda 1915 års sakkunniga gjorda värdering inlösa å området befintliga, enskilda ägare tillhöriga byggnader, därest ägarna så påfordra;

dels att de till samma komplex hörande lotterna litt. Q, S, T, V, Aa och Ai må var för sig med i statsrådsprotokollet angivet område, sedan den prövning, som finnes böra påkallas rörande fridlysning såsom naturminnesmärke av å områdena befintlig ekskog, i vederbörlig ordning ägt rum, försäljas å offentlig auktion till den högstbjudande under de

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 1 saml. 118 häft. (Nr 139.) 1

i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor, med skyldighet för köpare att inlösa enskilda ägares byggnader på sätt i nästföregående punkt föreskrivits;

dels att de till samma komplex hörande lotterna litt. B, C, D, E, F, G, H, I, N, O, P, R, U, Va, X, Y, Z, Å, Ä, Ab, Ac, Ad, Ae, Af och Ah må var för sig med i statsrådsprotokollet angivet område efter sådan prövning beträffande ekskog, som nyss nämnts, upplåtas enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar, med skyldighet för köpare att inlösa enskilda ägares byggnader på sätt i föregående punkter föreskrivits samt med förbehåll beträffande lotten litt. Ab om nyttjanderätt för arbetaren C. F. Brandt under hans återstående livstid till ägofiguren nr 1353 å en i ärendet företedd karta för en årlig avgäld av tio kronor;

dels ock att den till samma komplex hörande lotten litt. Ag må med i statsrådsprotokollet angivet område försäljas till Kungs-Barkarö kommun för en köpeskilling av 2,000 kronor att vid tillträdet kontant inbetalas till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet samt med skyldighet för kommunen att ensam bestrida de med områdets avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader.

De till ärendet hörande handlingar och kartor skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Johan Beck-Friis.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
 VON SYDOW,
 friherre BECK-FRIIS,
 STENBERG,
 LINNÉR,
 MÖRCKE,
 VENNERSTEN,
 WESTMAN,
 BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis anförde:

Vid förberedande behandling av frågan om förnyad utarrendering från den 14 mars 1914 av den till Strömsholms hingstdepå anslagna Strömsholms kungsgård med underlydande fastigheter, däribland det stora, söder om Köping belägna s. k. Köpingskomplexet, fäste stuteriöverstyrelsen Kungl. Maj:ts uppmärksamhet därå, att ifrågasättande domäns kultur av åtskilliga anledningar befunne sig å en i allmänhet mycket låg ståndpunkt, och att staten därför, om utarrendering ånyo skulle ske, måste ingripa och tillse, att möjligheter bereddades arrendatorerna till en intensivare och bättre brukning av jorden. Kostnaderna härför skulle emellertid komma att uppgå till mycket betydande belopp, och stuteriöverstyrelsen ansåg därför, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke Strömsholmsegendomarna antingen borde försälgas eller ock disponeras på annat sätt än dittills.

Denna fråga blev därefter föremål för utredning, bland annat, av särskilda inom jordbruksdepartementet tillkallade sakkunniga, vilka den 14 december 1912 avgåvo förslag i ämnet. Ur detta förslag, i vad det berör det s. k. Köpingskomplexet, må tills vidare endast erinras,

att de sakkunniga föreslogo, att hela den del av nu ifrågavarande område, som vore belägen norr om Hedströmmen, skulle försäljas till Köpings stad för en erbjuden köpeskilling av 315,000 kronor;

att de sakkunniga beträffande områdena söder om Hedströmmen förordade, att dessa skulle styckas och försäljas till enskilda; samt

att de sakkunniga ansågo en nödvändig första åtgärd för att höja sistberörda områden ur deras lägervall — oavsett huruvida de komme att försäljas eller icke — vara, att staten omedelbart ingrepe för att genom upptagande av behöfliga avloppsgravar och verkställande av några mindre invallningsarbeten sätta blivande arrendatorer eller jordägare i stånd att så fullständigt, som omständigheterna medgäve, torr-lägga en del av de nu vattensjuka markerna.

Kungl. Maj:ts
proposition till
1913 års riks-
dag.

Efter det ärendet blivit föremål för ytterligare utredning från vederbörande myndigheters sida, avlät Kungl. Maj:t den 4 april 1913 proposition i ämnet till riksdagen (nr 260).

Enligt det vid denna proposition fogade statsrådsprotokollet över jordbruksärenden anförde dåvarande chefen för jordbruksdepartementet rörande nu ifrågavarande delar av Strömsholmsfastigheterna huvudsakligen följande.

Vad beträffade det stora Köpingskomplexet jämte Köpings djurgård, föreläge, såsom de sakkunniga framhållit, så många egenartade omständigheter, att bedömande av den ur olika synpunkter lämpligaste dispositionen av detsamma vore synnerligen svårt. Utan tvivel hade staten här ett tillfälle att genom upplåtelse av jord skapa nya brukningsdelar i rätt avsevärd omfattning med utsikt för deras innehavare att å dem finna sin bärgning. Emellertid kunde det knappast vara lämpligt att på en gång och på en och samma plats upplåta så mycket jord, som skulle bliva fallet, i händelse hela detta komplex nu upplättes. Dessutom vore det ej klokt att, därest försäljning skulle ske, uppställa som villkor, att hela området skulle utläggas till småbruk och egnahem. Det vore sannolikt, att vissa områden skulle bättre lämpa sig för något större bruk, än som avsåges i gällande grunder för upplåtelse till mindre bemedlade och obemedlade av egnahemslägenheter från kronoegendomar. I avvaktan på ytterligare undersökning rörande den lämpligaste framtida dispositionen av detsamma borde ny utarrendering på kortare tid ske även med risk, att arrendeavgiften komme att något nedgå. De sak-

kunniga hade emellertid ansett det vara ett oundgängligt villkor, för att de söder om Hedströmmen belägna ägorna av ifrågavarande stora komplex skulle kunna bringas i högre kultur, att staten bekostade upp-tagandet därstädes av nödiga avloppsgravar m. m. Kostnaden härför hade beräknats till 19,200 kronor. I vad de sakkunniga härvid anfört ville departementschefen till alla delar instämma, varvid han emellertid framhöll, att dylika avloppsgravar torde erfordras även beträffande en del av den norr om Hedströmmen belägna marken. De sakkunniga hade, då de föreslagit sistnämnda områdes försäljning till Köpings stad, icke haft anledning att undersöka denna fråga. En utredning därom beträffande hela det område, som icke ansåges behövt för Köpings stad, borde därför verkställas. Rörande Köpings stads önskan att förvärva hela det område, som vore beläget norr om Hedströmmen, omfattande 689 hektar 25.4 ar jämte ön Runskär, ansåg departementschefen, att försäljning till nämnda stad av så stort markområde icke vore lämplig. Staden hade i en senare ingiven framställning anhållit att åtminstone få förvärva ett närmast staden och utefter Köpingsån beläget område om ungefär 187 hektar 24.7 ar. De skäl, stadsfullmäktige anfört, borde visserligen föranleda, att tillfälle bereddes staden att förvärva något område av ifrågavarande egendomscomplex, men för det dåvarande ansåg sig departementschefen icke kunna utan ytterligare utredning angående omfattningen av det område, som verkligt vore erforderligt för stadens behov, samt rörande ett dylikt förvärvs inverkan på försäljnings- och brukningsförhållandena beträffande ägoområden, som icke skulle förvärfvas av staden, uttala någon bestämd mening i fråga om storleken och läget av det område, som borde kunna erbjudas staden till inköp. Härtill komme att, då de sakkunniga ansett hela ägoområdet norr om Hedströmmen böra säljas till staden, de icke utsatt något värde å de särskilda delarna av detta område och att alltså tillräcklig ledning saknades för bedömning av värdet av det senast av staden önskade området. Den förenämnda utredningen angående Köpingskomplexet i dess helhet borde uppenbarligen avse jämväl nu förevarande fråga.

På grund av vad departementschefen sålunda anfört, föreslog Kungl. Maj:t, att riksdagen tillsvidare måtte rörande ifrågavarande område allenast besluta, att komplexet skulle från och med den 14 mars 1914 tillföras statens domäners fond.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 1 juni 1913 (nr 289) anmälde riksdagen, att sistnämnda förslag blivit av riksdagen bifallet, och anförde därvid, att riksdagen i likhet med Kungl. Maj:t ansåge, att allenast en del av omförmälda, norr om Hedströmmen belägna område av Köpings-

komplexet borde till Köpings stad upplåtas, varför ytterligare utredning i fråga härom samt om lämpligaste sättet för försäljning av återstoden av denna del av Köpingskomplexet borde äga rum, innan definitivt beslut i ämnet fattades. Utredning borde jämväl verkställas rörande uppdelning och försäljning av den söder om Hedströmmen belägna delen av samma komplex. Riksdagen förväntade att, sedan omförmälda utredningar ägt rum, Kungl. Maj:t skulle för riksdagen framlägga det förslag, vartill desamma kunde föranleda.

*Filkallande
av sakkunniga.*

Den 15 augusti 1913 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla särskilda sakkunniga för verkställande av den behövliga ytterligare utredningen angående Köpingskomplexets framtida disposition. De närmare riktlinjerna för de sakkunnigas uppdrag angåvos av departementschefen i yttrande till statsrådsprotokollet för sistnämnda dag. Departementschefen hade, efter att genom personligt besök hava tagit närmare kännedom om Köpingskomplexet, blivit ytterligare styrkt i sin åsikt, att en noggrannare och mera ingående utredning rörande lämpligaste sättet för detta områdes disposition, än som medhunnits före avlåtandet av förberörda proposition, borde verkställas, innan slutligt beslut i ämnet kunde fattas. En sådan utredning borde i första hand avse att lämna svar på frågan om vad som borde bibehållas i kronans ägo och vad som borde upplåtas till småbruk eller andra ändamål. Därvid borde inkomna framställningar från Köpings stad om inköp av mark tagas under förnyad omprövning. Utredningen borde vidare innefatta fullständig plan rörande dispositionen av det område, som eventuellt ansåges böra bibehållas i kronans ägo med angivande för varje särskild till utarrendering föreslagen brukningsdel av dess areal i skilda ägoslag, arrendevärde, byggnader, nybyggnadsbehov m. m. Rörande de delar, som ansåges böra försälas, borde fullständig styckningsplan uppgöras samt salu- och arrendevärdering ske, särskilt för varje till försäljning föreslaget jordområde. Då stora delar av Köpingskomplexet vore vattensjuka eller ofullständigt torrlagda, borde till nytt överbäggande upptagas frågan, huruvida och i vad mån dessa olägenheter kunde avlägsnas, och utredning verkställas rörande den omfattning, vari detta lämpligen borde ske genom medverkan från statens sida. Då därjämte stora delar av området saknade nöjaktiga vägar, borde nödig uppmärksamhet ägnas åt vägfrågans ordnande. Vid upprättande av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda och som borde avse ett definitivt ordnande av hela dispositionsfrågan, borde hänsyn tagas icke blott till statens direkta ekonomiska intressen i egenkap av jordägare utan jämväl, i den mån förhållandet medgäve, till

de sociala synpunkter, som föranlett statsmakterna att på olika vägar söka främja bildandet av egna hem och småbruk.

På grund av det erhållna bemyndigandet tillkallade departementschefen såsom sakkunniga ledamoten av stuteriöverstyrelsen, godsägaren A. J. Lindström, domänintendenten i Stockholms län C. O. S. Tamm samt ledamöterna av riksdagens andra kammare S. Linders och A. R. Lundblad. Dessa sakkunniga hava den 6 augusti 1915 avgivit betänkande i ämnet, åtföljt av kartor och andra bilagor samt innefattande jämväl yttrande över en till dem remitterad framställning av A. Granberg om inköp av en del av lägenheten Tyskhagen. Därjämte hava de sakkunniga i särskilt utlåtande den 22 mars 1915 yttrat sig över en annan till dem remitterad framställning, nämligen från Kungs-Barkarö kommun om inköp av viss del av nyssnämnda lägenhet Tyskhagen.

Tillika anbefalldes och bemyndigades Kungl. Maj:t den 15 augusti 1913 domänstyrelsen att från den 14 mars 1914 på det sätt och under de villkor samt efter den fördelning i bruksningsdelar, som styrelsen i varje fall kunde finna fördelaktigast, utarrendera Köpingskomplexet eller ombesörja dess skötsel och vård, vad beträffade Köpings djurgård och lägenheten Byslätten för tiden intill den 14 mars 1916 och beträffande övriga till komplexet hörande fastigheter för tiden intill den 14 mars 1917.

Kungl. Maj:t har därefter den 27 november 1915 bemyndigat domänstyrelsen att ombesörja skötsel och vård jämväl av Köpings djurgård och Byslätten till den 14 mars 1917.

Jag går nu att lämna en redogörelse för det huvudsakliga innehållet av sistnämnda sakkunnigas betänkande och förslag.

Det s. k. Köpingskomplexet omfattar de i Köpings och Kungs-Barkarö församlingar av Västmanlands län belägna kronolägenheterna Köpings djurgård, Köpingsön, Byslätten, Tranviken, Gubbgrundet, Grönöhagen, Mellanhagen, Stenhagen, Fiskhagen, Norra och Södra Tallholmen, Botten, Tyskhagen, Myskhagen, Jordmarken och Sänkslätten eller Sänkslättern samt Malmön och Vitön, ävensom öarna Runskär, Linlandet, Suggskär och Harsten.¹⁾

Komplexet sträcker sig från Köpings stads gräns i norr till Kungsörs kungsladugård i söder och bildar en långsträckt ägofigur av 8.7 kilometers längd. Det begränsas i öster av Köpingsån och Mälaren samt delas ungefär på mitten av Hedströmmen.

¹⁾ Till området höra rätteligen även skogsåsarna Åshagarna och Jägaråsen, vilka emellertid icke varit föremål för de sakkunnigas utredning.

De sakkunnigas betänkande.

Allmänna synpunkter.

Arealen av hela området utgör enligt extra lantmätaren Tor Hjertquists år 1910 upprättade, nu reviderade karta 1,495 hektar 26 ar 6 kvadratmeter, så fördelade:

åker	789.3770 hektar
äng	494.5880 »
avrösningsjord	163.7360 »
impedimenter	47.5596 »

Det torde här böra anmärkas, att vid den förnyade uppmätning av området, som måst verkställas för den nu upprättade styckningsplanen, ändringar gjorts ifråga om förutvarande beteckning av vissa ägofigurers odlingsbarhet; sålunda hava exempelvis en del förut såsom åker angivna ägofigurer nu överförts till äng och tvärtom. Vidare bör framhållas, att en icke obetydlig del av ängsmarken utgöres av starrslog, kålvass, fräken och rörvass.

Komplexets taxeringsvärde uppgår till 494,500 kronor.

De inom jordbruksdepartementet tillkallade sakkunniga, vilka år 1912 avgåvo förslag i ämnet, anförde ifråga om denna del av Strömsholmsegendomarna, att såväl åkerns som ängens naturliga beskaffenhet vore i allmänhet kraftig och god, men att jordens brukning och kultur med få undantag vore den mest primitiva och underhålliga. De huvudsakliga orsakerna till denna ursprungligen värdefulla egendoms förfallna skick hade dessa sakkunniga ansett vara följande:

- 1:o systemet att utarrendera jorden till s. k. subarrendatorer;
- 2:o arrendeavgäldens erläggande i naturaprestationer samt rättigheten till foder- och grödförsäljning;
- 3:o saknad av staten tillhöriga byggnader; samt
- 4:o bristande initiativ och understöd från statens sida till jordens avdikning och till väganläggningar.

Vad 1912 års sakkunniga sålunda anført äger — anføres i sakkunnigbetänkandet av år 1915 — fortfarande giltighet. Några särskilda åtgärder för egendomens upphjälpande ur dess lägervall hava sedan dess icke kunnat vidtagas vare sig av staten eller arrendatorerna, enär frågan om komplexets framtida disposition fortfarande hållits öppen.

Avrösningsjorden är i allmänhet bättre hävdad. Vissa delar av komplexet, särskilt Köpings djurgård, äro bevaxta med ganska värdefull barrskog. Dessutom finnas över hela området kringströdda ekdungar av ej obetydligt värde, vilka giva landskapet en tilltalande prägel.

Enligt av länsjägmästaren i Västmanlands län R. Alexanderson verkställd skogsvärdering utgör totalvärdet av hela den å komplexet

växande skogen 71,549 kronor, därav belöper sig å det område, litt. A, som de sakkunniga föreslagit skola försäljas till Köpings stad, 18,800 kronor och å den övriga delen av komplexet 52,749 kronor. Skogsmarkens värde beräknas till 30 kronor per hektar.

Å den vid Köpingsåns utlopp belägna Malmön finnes ett grus- och sandtag, som ansetts vara synnerligen värdefullt. Genom den undersökning, som de sakkunniga låtit verkställa, har det emellertid befunnits, att värdet är vida mindre än vad man hittills antagit och endast utgör omkring 4,000 kronor.

Under de förberedande arbetena för uppgörande av förslag till styckning av Köpingskomplexet hava de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att vissa områden borde undantagas från eventuell försäljning och utarrendering samt bibehållas under kronans omedelbara disposition. Dessa områden, vilka närmare angivas i en vid betänkandet fogad bilaga nr 44, utgöras förutom av vägar och impedimenter huvudsakligen av skogsmarker, vilka antingen genom sin belägenhet intill andra kronans skogar ansetts väl lämpa sig att förenas med dessa eller ock såsom del av ägofiguren nr 170 å Köpings djurgård, vilken del omfattar en areal av 37.271 hektar med därå växande barrskog av ej obetydligt värde, på grund härav ansetts böra bibehållas såsom särskild kronopark.

De sakkunniga hava tillika ansett nödigt, att vid eventuell försäljning ett förbehåll göres för kronans räkning. Å området förefinnas, såsom ovan är nämnt, ganska talrika ekdungar samt enstaka bestånd av ekar. Om dessa skulle komma i enskild ägo och fritt få disponeras, syntes det kunna befaras, att de till obotlig skada för det ögat nu så fägnande landskapet inom kort skövlades. Att förhindra detta vore givetvis önskvärt, och de sakkunniga hyste den uppfattningen, att detta kunde och borde ske därigenom, att samtliga brukningsdelar, som hade dylika ekbestånd, vid försäljning belades med servitutsinteckning för all framtid till förmån för den i kronans ägo kvarblivande marken och av innehåll, att kronan ensam vore ägare till och hade rätt att med jordägarens uteslutande tillgodogöra sig alla inom den ifrågavarande brukningsdelen vid försäljningen befintliga eller framdeles vilt uppväxande ekar. Formulär till sådant servitutsavtal har bifogats betänkandet.

I sammanhang härmed hava de sakkunniga fäst uppmärksamheten vid att inom lotten nr 13, fig. 556—559, å Hedströmmens norra strand finnas lämningar av några skansar, enligt uppgift förskrivande sig från början av 1500-talet, vilka möjligen kunna äga arkeologiskt värde och därför böra skyddas.

Över återstående delar av Köpingskomplexet hava de sakkunniga

upprättat styckningsplan, vars detaljer närmare framgå av de betänkandet åtföljande kartorna och de över de särskilda brukningsdelarna upprättade beskrivningarna samt de vid detta protokoll såsom bil. A och B fogade tabellerna. Jag vill redan nu anmärka, att lotten litt. Ag föreslagits till försäljning åt Kungs-Barkarö kommun.

Ifråga om grunderna för denna styckningsplan hava de sakkunniga anfört följande.

»Under den föregående behandlingen av frågan om Köpingskomplexets framtida disposition har det framhållits — exempelvis i kungl. domänstyrelsens utlåtande den 27 januari 1913 — att särskilda förutsättningar för bildande av småbruk och egna hem skulle här förefinnas, och att vid föryttring av denna egendom avseende i främsta rummet borde fästas vid nämnda ändamål. En närmare undersökning av förhållandena visar emellertid, att en styckningsplan med *uteslutande* småbruk och egna hem till mål knappast kan på ett tillfredsställande sätt utföras. Till stor del beror detta på områdets egenartade naturbeskaffenhet och framför allt på ängsmarkens betydande areal i förhållande till åkerjorden. Under utredningens fortgång och vid upprepade besök i orten hava de sakkunniga jämväl kommit till den bestämda uppfattningen, att traktens jordbruksbefolkning saknar intresse för småbruk i den mening, som avses i gällande grunder för upplåtelse till mindre bemedlade och obemedlade av egnahemslägenheter från kronoegendomar, samt att försäljning eller utarrendering av mindre brukningsdelar i mera avsevärd omfattning skulle komma att möta svårigheter, varemot större brukningsdelar synas vara mera begärliga. Allenast i omedelbar närhet av Köpings stad skulle det låta sig göra att i någon större omfattning avyttra tomter och egnahemslotter. Till denna fråga återkomma de sakkunniga framdeles.

Vid styckningsplanens utarbetande hava de sakkunniga måst taga hänsyn till, att befintliga byggnader skulle kunna komma att så mycket som möjligt utnyttjas. Vidare har iakttagits, att, såsom i § 79 av skiftesstadgan föreskrives, varje brukningsdel skulle erhålla en någorlunda jämn blandning av sämre och bättre mark samt proportionerliga andelar av såväl åker som äng. En lämplig fördelning av de vidsträckta sankmarkerna har givetvis vållat svårigheter vid styckningen, men de sakkunniga hava sökt att få de olika ägofigurerna så reguljära och i förhållande till varandra så välbelägna som möjligt. Om detta oaktat ägorna icke alltid å kartan te sig så regelbundna, som kunde anses önskligt, beror detta på, att naturliga gränser, såsom befintliga eller enligt avdikningsplanerna föreslagna avloppsgravar m. m., inverkat på lotternas utskiftande.

Beträffande de särskilda lotternas storlek och gränser torde den till styckningsplanen hörande kartan samt de speciella redogörelserna för varje brukningsdel vara tillfyllest för att klargöra de sakkunnigas förslag.

Det torde allenast böra anmärkas:

att för erhållande av lämpliga gränser för lotterna litt. Ä och Ö en gränsreglering mot de i kronans ägo befintliga skogsmarkerna Jägaråsen och Åshagarna torde bliva erforderlig;

att ägodotten litt. V a erhållit föreslagen ringa areal med hänsyn därtill, att denna lott redan nu bildar en avgränsad lägenhet och till följd av sin belägenhet i komplexets utkant icke är till hinder för någon annan lott; samt

att ägotterna litt. K, L, M och Ö tilldelats jämförelsevis betydliga områden på den grund, att därstädes nu befintliga byggnader äro tillräckliga för den föreslagna jordarealens brukande.»

Nästan alla å komplexet befintliga byggnader — i varje fall alla av något värde — tillhöra enskilda personer. Staten äger sålunda allenast 11 gamla och förfallna ängslador, brandförsäkrade för 6,550 kronor, men värderade till högst 2,900 kronor, varemot nuvarande eller förutvarande arrendatorer tillhöriga byggnader, brandförsäkrade för 152,580 kronor, uppskattats till ett värde av 102,350 kronor.

*Byggnader å
komplexet.*

Till inlösen hava de sakkunniga föreslagit de byggnader, som äro eller genom ej alltför omfattande och dyrbara reparationer kunna sättas i gott och tidsenligt skick och som kunna bliva till gagn vid eventuell utarrendering eller försäljning i enlighet med de sakkunnigas styckningsplan. Emellertid hava de framhållit, att en eventuell köpare, som ställer mindre fordringar på befintliga byggnader, än vad en kronans arrendator med fog kan göra, säkerligen skulle finna för sig fördelaktigt att övertaga även åtskilliga av de byggnader, som de sakkunniga icke ansett sig kunna föreslå till inlösen.

För bebyggande av de olika brukningsdelarna hava de sakkunniga lagt till grund de båda av 1912 års Strömsholmssakkunniga upprättade normalplanerna, dock med någon reducering av därför beräknade kostnader. Enligt dessa planer skulle uppförandet av byggnader för brukningsdelar om 6 à 7 hektar åker — plan I — kosta 10,000 kronor, samt kostnaden för uppförandet av motsvarande byggnader för brukningsdelar om 10 à 15 hektar — plan II — belöpa sig till 15,300 kronor. De sakkunniga hava nu för sin del ansett, att dessa byggnadsarbeten böra kunna utföras enligt i betänkandet intagna kostnadsförslag, slutande å en kostnadssumma av 8,000 kronor för plan I och av 12,000 kronor för plan II.

För brukningsdelar, där dessa normalplaner icke kunna tillämpas, på grund av att åkerarealens omfattning eller tillförandet av mera betydande ängsmarker nödvändiggör ekonomibyggnader av andra dimensioner än de föreslagna, hava specifika kostnadsförslag upprättats.

Nybyggnadskostnaderna kunde — anföras de sakkunniga — möjligen, trots de reduceringar i prisen, som de ansett möjliga, förefalla höga, särskilt i jämförelse med jordvärdet. De vore beräknade under förutsättning, att kronan själv låte ombesörja arbetena. Enskild person skulle av flera skäl kunna uppföra motsvarande byggnader för ej oväsentligt mindre kostnader.

Åtgärder för
områdets av-
dikning och
dränering.

Avdikningen å komplexet är, såsom förut framhållits, ytterst bristfällig. Nödvändiga avloppsgravar saknas, och några av arrendatorerna på egen bekostnad utförda mindre invallningsarbeten ha fått förfalla och äro i sitt nuvarande skick mera till skada än till gagn.

De sakkunniga hava förklarat sig tillfullo dela 1912 års sakkunnigas mening, att staten måste, oavsett huruvida området kommer att försäljas eller icke, omedelbart ingripa för att ordna avdikningsförhållandena.

Plan för sådana arbetens utförande å området *söder om Hedströmmen* har på uppdrag av 1912 års sakkunniga utarbetats av lantmateriauskultanten A. L. T. Widing i Västerås. Denna plan upptager två alternativa förslag, av vilka det ena — som av Widing och 1912 års sakkunniga förordats — avser att genom upptagande av ett antal avloppsgravar bereda avlopp åt nu genom bristande avdikning vattenskadad mark av omkring 280 hektars ytvidd, och det andra att genom invallning skydda ytterligare cirka 50 hektar åker från skada genom våröversvämning av Hedströmmen. Hänvisande till nämnda plan hava 1915 års sakkunniga föreslagit det förra alternativet till utförande. Kostnaderna härför beräknas till 19,200 kronor.

Beträffande området *norr om Hedströmmen*, vilket i lika grad är i behov av avdikning, läto 1912 års sakkunniga icke utarbeta något förslag till sådana åtgärder, enär de sakkunniga förordade hela detta områdes försäljning till Köpings stad i det skick, vari det befanns.

På uppdrag av 1915 års sakkunniga har nu statens lantbruksingenjör i Västmanlands län A. V. Nordin uppgjort plan och kostnadsberäkningar för ifrågavarande områdes avdikning enligt samma grunder som för det södra området. Planen upptager två alternativ, av vilka det billigare, som kräver en kostnad av 7,500 kronor, förordats av Nordin. På av honom anförda skäl äro även de sakkunniga av den mening, att det billigare förslaget bör antagas, icke minst därför att det dyrbarare invallningsförslaget till stor del skulle komma att beröra de närmast Köpings stad belägna sankar markerna, vilkas torrläggning ur jordbruksynpunkt är mindre nödvändig. Den föreslagna invallningen komme dessutom att bliva överflödig, därest Mälarens reglering bleve beslutad, vartill goda utsikter ansåges förefinnas.

Till de grundförbättringar, vartill kronan måste bidraga, därest komplexet bibehålles i dess ägo och änyo utarrenderas, hör även åkerjordens täckdikning. Statsbidraget har ansetts böra lämnas i form av kostnadsfritt tillhandahållande av behövliga dräneringsrör. Med hänsyn till i orten gällande pris för dessa har statens bidrag beräknats medföra en utgift av 70 kronor per hektar.

Väganläggningar.

En följd av komplexets styckning i smärre brukningsdelar är, att utfartsvägar måste anläggas, där sådana nu saknas. Alternativa förslag och kostnadsberäkningar rörande dylika vägar hava upprättats av extra lantmätaren T. Hjertquist.

Härförutom hava de sakkunniga genom bemålde Hjertquist låtit verkställa utredning rörande kostnaderna för en väganläggning längs genom hela komplexet i förening med en landsvägsbro över Hedströmmen, till vilken byråingenjören i väg- och vattenbyggnadsstyrelsen P. A. Karlson uppgjort ritning och kostnadsberäkning. Denna kommunikationsled skulle bereda de söder om Hedströmmen belägna delarna av komplexet en bekväm och direkt förbindelse med Köpings stad och med omkring två tredjedelar förkorta den nuvarande vägen. Otvivelaktigt skulle också värdet av en del jord höjas genom denna anläggning, men då utredningen visar, att kostnaderna härför uppgå till 39,300 kronor — nämligen 16,400 kronor för vägen och 22,900 kronor för bron — hava de sakkunniga ansett sig icke böra tillstyrka detta förslag.

Beträffande de ovan omförmälda utfartsvägarna, vilkas anläggning genom kronans försorg och på dess bekostnad de sakkunniga funnit nödvändig, hava de sakkunniga till utförande förordat Hjertquists i februari 1915 uppgjorda alternativa förslag, slutande med en kostnad av 6,270 kronor.

Uti en hos Kungl. Maj:t den 18 januari 1912 gjord ansökning hemställde Köpings stad genom en för frågans behandling tillsatt kommitté, att staden måtte få förvärva de till Köpingskomplexet hörande kronolägenheterna Köpingsön, Byslätten, Köpings djurgård, Gubbgrundet och Tranviken samt Vitön, Malmön och Runskär, med en uppgiven areal av tillhoppa 694.854 hektar.

Försäljning av mark till Köpings stad m. m.

1912 års sakkunniga tillstyrkte, att stadens ifrågavarande framställning måtte bifallas under förutsättning, att för det försålda området erhöles en köpesumma av minst 315,000 kronor med skyldighet för köparen att efter särskild värdering inlösa arrendatorerna tillhöriga byggnader.

I utlåtande den 27 januari 1913 anförde domänstyrelsen beträffande denna fråga, att styrelsen icke kunnat finna, att staden ådagalagt behov för närvarande av hela det till inköp ifrågasatta betydliga området. De ändamål, för vilka detsamma enligt ansökningen skulle användas, nämligen för hamnens utvidgning och industriella anläggningar, syntes kunna tillgodoses genom ett avsevärt mindre område, såsom lägenheten Byslätten, därav jämlikt Kungl. Maj:ts brev den 8 maj 1874 ett område

redan överlämnats till staden, samt östligaste delen av Köpingsön utmed en förut genom brevet den 1 juni 1894 till staden upplåten strandremsa. Däremot borde enligt styrelsens förmenande lägenheterna Runskär, Vitön och Malmön ej avhändas kronan. Närmare utredning borde verkställas angående lämpligheten av försäljning av området i övrigt till egna hem.

I den mån området befunnes ej lämpa sig härför, ansåge styrelsen detsamma böra i statens ägo bibehållas och ånyo utarrenderas.

Sedan Köpings stad därefter den 8 mars 1913 till Kungl. Maj:t avlätit anhållan att, därest utsikt icke förefunnes att åt staden få förvärva hela det i först omförmälda framställning åsyftade området, åtminstone en mindre del därav om 187.247 hektar måtte till staden försäljas, yttrade sig dåvarande chefen för jordbruksdepartementet till statsrådsprotokollet den 4 april 1913 på här förut angivet sätt. I enlighet härmed föranledde stadens framställning för det dåvarande ingen Kungl. Maj:ts åtgärd.

Då de sakkunniga nu, jämlikt det dem meddelade uppdraget, haft att till prövning upptaga frågan om upplåtelse till Köpings stad av för staden behöfligt område, hava de anfört följande:

»De sakkunniga hava funnit sig icke kunna förorda stadsfullmäktiges i förut omförmälda skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 mars 1913 framställda köpeanbud. Detta avser uteslutande värdefull mark med frånskiljande av mindre värdefull sådan. Skulle anbudet antagas, komme sålunda omkring 160 hektar sankra och för kronan föga värdefulla marker att kvarbliva i dess ägo. Genom expropriation har staden kommit i besittning av en lång strandremsa utmed Köpingsån, varigenom en stor del av nyssnämnda marker äro avstängda från strandrätt, vilket än mer minskar möjligheterna till deras utnyttjande och nedsätter deras värde för kronan. För staden böra de däremot kunna vara ganska värdefulla vid blivande uppmuddringsarbeten i Köpingsån. De sakkunniga hava alltså ansett, att dessa områden borde ingå i försäljningen, och därför upprättat två alternativa förslag rörande sådan upplåtelse, avseende det ena en areal av 335.643 hektar och det andra 154.354 hektar. Områdena hava av de sakkunniga saluvärderats till respektive 175,000 och 140,000 kronor.

I anledning av dessa förslag meddelade stadsfullmäktige i Köping uti skrivelse till de sakkunniga den 28 oktober 1914 i huvudsak följande:

Stadsfullmäktige önskade fortfarande förvärva förutom det i deras ovan omförmälda skrivelse till Kungl. Maj:t den 8 mars 1913 angivna område av 187 hektar 24 ar 70 kvadratmeter jämväl öarna Malmön, Vitön och Runskär samt området mellan Köpingsåns mynning å ena samt Malmön och Vitön å andra sidan. Förvärvet av dessa öar jämte området dem emellan och åmynningen vore för staden av stor vikt och betydelse för hamnförhållandenas framtida ordnande, varjämte öarna, ägda av staden, kunde ordnas som tillflyktsort för stadsborna under den varma årstiden. Då Malmön och Vitön inginge i det av de sakkunniga föreslagna större området, vore detta för stadens behov lämpligt, blott därtill lades även Runskär.¹⁾

¹⁾ Ingår i försäljningslotten litt. A om 335.643 hektar.

Denna ö, knappt 6 hektar stor, bestående uteslutande av stenbunden mark bevuxen med yngre barr- och lövskog, syntes för staten icke hava något värde, men då ön gränsade intill och delvis till och med vore belägen inom stadens hamnområde, vore förvärvet av ön givetvis av stor betydelse för staden. Det av de sakkunniga föreslagna priset, 175,000 kronor, funne stadsfullmäktige högt, men då emellertid det för stadens utveckling syntes vara av vikt, att området ifråga förvärvades åt staden, förbunde sig stadsfullmäktige att, därest Kungl. Maj:t och riksdagen ville till staden försälja det av de sakkunniga föreslagna större området jämte ön Runskär, för området erlagga den köpeskilling, som därför kunde vara bestämd intill 175,000 kronor, under villkor att i köpet utan särskild och ytterligare ersättning skulle ingå den Kungl. Maj:t och kronan tillkommande äganderätten till det inom området belägna Köpings tegelbruks ägor med bibehållen dispositionsrätt till ägorna för Köpings stads- och landsförsamlingar, så länge tegeltillverkning därstädes ägde rum; att med nämnda undantag i avseende å tegelbrukets ägor hela området med full och oinskränkt ägande- och nyttjanderätt, jämväl beträffande vattenrätt och fiske, överlättes till staden; samt att någon avverkning av den å området befintliga skogen icke företoges före stadens tillträde av området.

Det sålunda till försäljning ifrågasatta områdets storlek och gränser, däri inberäknat Runskär,¹⁾ finnas närmare angivna dels å den över Köpingskomplexet upprättade kartan och dels i bilagan 1 vid betänkandet.

De sakkunniga hava värderat området på följande sätt:

åker	kronor 94,989: 75
äng	» 37,202: 10
avrösningsjord	» 19,473: —
skog på rot	» 18,800: —
grustag på Malmön	» 4,000: —
kronans byggnader	» 400: —

Summa kronor 174,864: 85

Härtill kommer värdet av enskilda personer tillhöriga byggnader på området, vilket uppskattas till 27,490 kronor. Därest försäljning till staden av området kommer till stånd, bör bland försäljningsvillkoren upptagas, att staden, därest byggnadernas ägare så fordra, skall efter särskild värdering inlösa desamma.

I skrivelse den 17 februari 1910 har kammarkollegium i annat sammanhang verkställt utredning rörande de i Köpings stads köpeanbud omförmälda Köpings tegelbruks ägor, samt därvid, bland annat, anfört följande.

Genom kungl. brevet den 29 mars 1667 uppläts till Köpings kyrka en i kronans äng vid Köpingsån belägen backe med villkor att kyrkan där skulle upprätta ett gott tegelbruk. Till denna donation lades genom kungl. brevet den 28 september 1668 ett mellan backen och ån liggande ängstycke, att av kyrkan brukas, så länge tegelladan vidmakthölles. Enligt kungl. brevet den 30 juni 1818 medgavs, att, enär det tegelbruk, som för kyrkans räkning därstädes blivit anlagt, ännu underhölles, samt kyrkan således dittills uppfyllt de villkor, under vilka berörda lägenheter — utgörande tillsammans 28 tunnland 25 kappland — blivit till kyrkan upplättna, kyrkan finge bibehållas vid samma lägenheter mot erläggande av 2,000 murtegel årligen till Strömsholms kungsladugård.

¹⁾ = försäljningslotten litt. A.

Genom expropriationer och ägoutbyten med Köpings stad har arealen av dessa ägor numera minskats till 8 hektar 41 ar 10 kvadratmeter.

De sakkunniga få för sin del förorda, att Köpings stadsfullmäktiges nu ifrågasvarande anbud antages samt att med köpet må följa jämväl äganderätten till de av tegelbruket disponerade områdena, under villkor att Köpings kyrka bibehålles vid den nyttjanderätt, som tillförsäkrats densamma genom ovannämnda nådiga brev, så länge tegelbruket underhålles.

Skulle stadens anbud icke anses vara antagligt, bör lotten A, det vill säga det område, som staden önskat förvärva, styckas och delar därav förenas med lotterna K, L och M. De sakkunniga hava dock icke ansett sig behöva utarbeta något mera detaljerat förslag i detta avseende. Återstående del av lotten A torde i dylikt fall böra bibehållas under kronans omedelbara disposition för att i mån av efterfrågan försäljas såsom tomter för egna hem. Områdets omedelbara närhet till Köpings stad torde göra ett sådant försäljningssätt möjligt.»

Arbetaren C. F. Brandt hade i skrivelse den 1 juli 1912 till 1912 års s. k. Strömsholms-sakkunniga gjort framställning om att fortfarande få disponera ett av honom uppodlat område å Fröstuna ägor. De sakkunniga hava nu förordat, att ifrågasvarande område, utgörande en del av lotten litt. Ab (Ekholmen), å kartan betecknad med nr 1353, om 0.133 hektar måtte få av Brandt disponeras under hans återstående livstid mot en årlig tomthyra av 10 kronor.

I en till de sakkunniga ställd skrift hade vidare A. Granberg gjort framställning att få av lägenheten Tyskhagen inköpa en areal av omkring tre tunnland, varå honom tillhöriga hus vore belägna. Den 3 februari 1914 hade därjämte chefen för jordbruksdepartementet till de sakkunniga överlämnat en av nämnde Granberg i skrivelse till domänstyrelsen gjord liknande ansökning, över vilken domänstyrelsen den 23 januari 1914 avgivit utlåtande. Då de sakkunniga beträffande ifrågasvarande område redan i utlåtande den 22 mars 1915 föreslagit, att det samma måtte få inköpas av Kungs-Barkarö kommun, hava de sakkunniga hemställt, att Granbergs ifrågasvarande framställningar icke måtte föranleda någon vidare åtgärd.

De sakkunniga hava vidare anfört följande:

*Ekonomisk
översikt samt
förslag till
disposition av
Köpingskom-
plexet.*

»I de vid detta betänkande fogade bilagorna 1—39 hava de sakkunniga angivit dels de belopp, som vid en eventuell försäljning av komplexet — med undantag av särskilt omförmälda mindre delar därav — kunna förväntas inflyta, dels de grundförbättringskostnader, som kronan måste vidkännas, därest området skall bibehållas i dess ägo samt styckas i större och mindre brukningsdelar enligt de sakkunnigas förslag och utarrenderas, dels ock de arrendeavgifter, som efter sålunda genomförd disposition torde kunna påräknas. Om — under förutsättning att området icke kommer att försäljas — de sakkunnigas förslag och beräkningar läggas till grund för en räntabilitetskalkyl, ställer denna sig sålunda:

nuvarande saluvärdet, uppskattat till	kronor	487,270: —
inlösen av enskildas byggnader jämte reparationer	>	66,635: —
nybyggnader	>	407,350: —
täckdikningsbidrag	>	55,098: 19

Summa kronor 1,016,353: 19.

Skulle lotten A icke komma att försäljas till Köpings stad utan styckas i mindre brukningsdelar och bebyggas, tillkomma nybyggnadskostnader för åtskilliga tiotusental kronor.

Inflytande årliga arrendeavgifter hava beräknats till 26,230 kronor, motsvarande ungefär 2.5 procent på nyssnämnda kapital.

Utgifterna för de föreslagna avdiknings- och väganläggningsarbetena äro icke medräknade i ovan angivna kostnader, enär desamma anses böra av kronan bestridas, vare sig området försäljes eller icke. De därutöver ifrågakommande kostnaderna för områdets försättande i ett kronan värdigt skick hava upptagits till i runt tal 529,000 kronor.

Därest komplexet med undantag av angivna mindre delar försäljes, beräknas i köpeskillingar inflyta	kronor	487,270: —
I kronans besittning kommer dessutom att kvarbliva skog, uppskattad till	>	43,800: —

Summa kronor 531,070: —

som alltså skulle utgöra det bruttovärde, egendomen för närvarande anses representera.¹⁾

Avräknas härifrån kostnaderna för föreslagna avdikningar	kronor	26,700: —
samt väganläggningar	>	6,270: —
återstår såsom netto- och realisationsvärde	kronor	498,100: —

eller närmare en halv miljon.

Även om staten kan åtnöjas med lägre ränteavkastning än den enskilde måste påräkna, torde dock 2.5 procent på ett fastbundet större kapital ej vara tillfredsställande, såvida icke sådana särskilda omständigheter föreligga, att en förlustbringande kapitalplacering därmed kan motiveras.

Den utredning, de sakkunniga här förebragt, visar, att Köpingskomplexet i statens hand samt på statens bekostnad tidsenligt bebyggt och iordningställt icke torde kunna lämna större avkastning, åtminstone icke under de närmaste årtiondena. Ur enbart ekonomisk synpunkt anse sig alltså de sakkunniga böra avstyrka, att staten på Köpingskomplexet nedlägger de högst betydande belopp, som oundgängligen fordras, därest det skall fortfarande utarrenderas och framdeles kunna rationellt brukas.

På frågan kunna dock även andra omständigheter inverka. I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 15 augusti 1913 framhöll dåvarande statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att vid den blivande utredningen hänsyn borde

¹⁾ Här ej inräknad den skogsmark och därvarande skog på rot, som enligt sakkunnigas förslag bör bibehållas i kronans ägo och över vilken skog särskilt värderingsinstrument ej ansetts behöva upprättas.

tagas icke blott till statens direkta ekonomiska intressen, utan jämväl, i den mån förhållandena det medgäve, till de sociala synpunkter, som föranlett statsmakterna att på olika vägar söka främja bildandet av egna hem och småbruk.

De sakkunniga hava emellertid icke kunnat finna, att ur social synpunkt något skulle vara att erinra mot, att komplexet styckas och försäljes. Den uppgjorda styckningsplanen har visserligen icke till uteslutande mål att bilda egna hem och småbruk, vilket på förut anförda grunder här svårigen låter sig göra. Men även när så icke kunnat ske, utan brukningsdelarna måst erhålla större omfattning, borde det enligt de sakkunnigas mening ligga i statsmakternas intresse att åt enskilda försälja sådana områden. De sakkunniga sakna visserligen anledning att här upptaga till undersökning, huruvida det över huvud taget kan anses ändamålsenligt, att staten i så stor utsträckning, som för närvarande äger rum, besitter jordbruksegendomar, men i nu föreliggande fall gäller frågan icke blott, om staten skall i sin ägo bibehålla en stor, vanhävdad och med otillräckliga byggnader försedd jordbruksfastighet, utan även om därav skall bildas ett fyrtital nya arrendegårdar, å vilkas ordnande betydande belopp måste nedläggas. Detta anse sig de sakkunniga icke kunna tillstyrka, utan förorda därför, att området på lämpligt sätt försäljes.»

De sakkunnigas hemställen.

På grund av den föreliggande utredningen och med hänvisning till vad ovan anförts hava de sakkunniga hemställt:

1:o att det s. k. Köpingskomplexet med undantag av vissa angivna delar styckas i enlighet med den av de sakkunniga uppgjorda styckningsplanen;

2:o att åtgärder genom kronans försorg och för en beräknad kostnad av 26,700 kronor vidtagas för områdets avdikning i enlighet med de av lantmäteriauskultanten A. L. T. Widing, beträffande området söder om Hedströmmen, och statens lantbruksingenjör i Västmanlands län A. V. Nordin, i fråga om området norr om Hedströmmen, uppgjorda billigare alternativa förslagen;

3:o att utfartsvägar från de särskilda brukningslotterna anordnas genom kronans försorg för en kostnad av omkring 6,270 kronor i enlighet med extra lantmätaren T. Hjertquists ovan förordade förslag;

4:o att det i styckningsplanen med litt. A betecknade området försäljes till Köpings stad mot en köpeskilling av 175,000 kronor och på ovan angivna villkor i övrigt;

5:o att nyttjanderätten till ägofiguren nr 1353 av brukningslotten litt. Ab upplåtes till arbetaren C. F. Brandt för hans återstående livstid mot en årlig tomthyra av tio kronor;

6:o att övriga delar av området utbjudas till försäljning åt enskilda personer;

7:o att vid försäljningarna iakttages, att alla å komplexet nu befintliga eller framdeles vilt uppväxande ekar bibehållas i kronans ägo genom servitutsinteckning i enlighet med ovan angivna förslag; samt

8:o) att A. Granbergs framställning om förvärv av del utav lägenheten Tyskhagen ej må till någon åtgärd föranleda.

Vid betänkandet har en av de sakkunniga, riksdagsmannen Linders *Reservation.* fogat följande reservation:

»Den situationsbild från en föräldrad statens jordpolitik, som mött sakkunniga vid uppdragets fullgörande, har inbjudit till allvarliga betraktelser av flera slag. Bland mina personliga intryck står starkast behovet av jordupplåtelseformer, som på en gång verka tilltalande och betryggande för odlaren, bereda möjlighet även för den fattiga jordbruksbefolkningen att ernå en friare ställning samt å andra sidan binda spekulationsivern och skydda upplåtelsens ändamål.

Sakkunniga ha emellertid enligt uppdragets formulering icke haft annat val än uppskattning dels till försäljning och dels till arrende. Som utgångspunkt för denna uppskattning har legat en omsorgsfullt genomtänkt styckningsplan, till vilken jag, särskilt med hänsyn till föreliggande Ortsbehov för det närvarande, helt ansluter mig. Däremot, då sakkunnigas majoritet slutar med att tillstyrka försäljning av *hela* den del av komplexet, som avsetts för jordbruksändamål, så har jag icke kunnat biträda denna mening.

Beträffande uppdelning och försäljning till mindre och medelstora jordbrukslotter i den omfattning styckningsplanen utvisar äro vi sålunda ense. Så ej vad det gäller omedelbar försäljning av de större lotterna litt. K, L, M och Ö. Om samtliga dessa föreslagna brukningsenheter må sägas, att de till arealen äro för stora för att avse sådana mindre jordbruk, vilkas uppkomst statens jordpolitik närmast bör inriktas på att gynna. Isynnerhet gäller denna anmärkning lotterna M och Ö med en sammanlagd åker- och ängsareal av respektive 156 och 90 hektar. Härtill kommer, att lotternas läge, de tre förstnämnda vid Köpings stad och lotten Ö närmare Kungsör, kan medföra en hastig värdestegring, som det förefaller onödigt att redan nu fränhända staten. Närmast till hands som värdestegringsobjekt ligga lotterna K och L.

Men det tyngst vägande skälet mot majoritetens uppfattning torde ligga i sakförhållandet, att ifall den nu uppgjorda styckningsplanen — bifallen — i andra avseenden skulle motsvaras av ett ännu starkare behov av småbrukslägenheter inom orten än sakkunniga haft orsak att förmoda, så har staten, sedan försäljningen av det hela ägt rum, avhänt sig en ytterligare möjlighet att på goda villkor befrämja det ändamål, som ju dock skulle vara huvudsaken.

Det synes mig, som om det klokaste vore att för närvarande i statens ägo bibehålla och på mera tillfälligt arrende upplåta lotterna K, L, M och Ö. Någon praktisk olägenhet innebär detta icke, eftersom hjälpliga hus förefinnas å områdena och arrendatorer stå till buds. Fördelen skulle vara att, om erfarenheten efter några år ger vid handen, att styckning till flera småbrukslägenheter vore önskvärd och förmånlig, staten då skulle kunna disponera även dessa jordar för sagda ändamål. Denna uppfattning torde jämväl stå i överensstämmelse med de sociala synpunkter, som statsrådsprotokollet av den 15 augusti 1913 anger bland grundsatser för utredningen.

Således har jag icke kunnat tillstyrka, att lotterna K, L, M och Ö nu skulle försäljas.»

Utlåtanden
över be-
tänkandet.

Domänintenden-
denten i
Västmanlands
län.

Över de sakkunnigas betänkande och förslag hava infordrade utlåtanden avgivits av åtskilliga ämbetsverk och myndigheter.

Domänintendenten i Västmanlands län har tillstyrkt, att ifrågasvarande egendom måtte styckas i enlighet med den av de sakkunniga uppgjorda planen, vilken syntes honom vara väl genomtänkt, efter förhållandena lämpad och ifråga om de särskilda styckningsdelarna motsvarande såväl behov som tillgång å skilda ägoslag. Särskilt förordades förslaget om åtgärder från kronans sida för områdets torrläggning och förseende med vägar. Lotten litt. A borde hembjudas Köpings stad enligt de i förslaget angivna betingelser. Med instämmande i reservationen har domänintendenten förordat, att lotterna litt. K, L, M och Ö måtte tillsvidare behållas i kronans ägo för att utarrenderas på kortare tid, exempelvis tio år, varvid lotterna litt. K och L borde sammanföras till en brukningsdel. Övriga lotter borde försäljas i befintligt skick och endast med de kronan tillhöriga byggnaderna. Inlösen för kronans räkning av enskilda personers byggnader å försäljningslotterna syntes alltså icke domänintendenten befogad, därest icke områdena skulle behållas i kronans ägo. Försäljningarna borde ske å auktion, varvid domänintendenten hänvisade till de gynnsamma resultat, som vunnits vid försäljning på detta sätt av de till det forna Strömsholmsgodset hörande Husbondängen och Libergsäng. Förbehåll beträffande ekar borde göras enligt de sakkunnigas förslag.

Kungl. Maj:ts
befallnings-
havande i
Västmanlands
län.

Kungl. Maj:ts befallningshavande i Västmanlands län har i utlåtande den 26 augusti 1915 anfört följande:

»Vad beträffar den norr om Hedströmmen belägna delen av domänen hade de så kallade Strömsholmsakkunniga i sitt den 14 december 1912 avgivna betänkande föreslagit, att denna i sin helhet skulle emot föreslagen köpeskilling av 315,000 kronor försäljas till Köpings stad, som förklarar sig vilja förvärva området. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande fann då icke anledning att motsätta sig nämnda sakkunnigas förslag vare sig i denna del eller i övrigt, och Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande hyser fortfarande den åsikten, att en föryttring av området till Köpings stad, om denna fortfarande befundes villig förvärva detsamma, vore åtminstone ur ekonomisk synpunkt för kronan fördelaktigast. Då nu emellertid Köpings stad icke ansetts böra erhålla hela området, vill Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande föreslå, att Köpings stad måtte få, därest överenskommelse om köpevillkoren kan träffas, förvärva så stor del av området, som nu ansetts kunna medgivas, eller hela det i nedan omförmälda styckningsplan med A betecknade området.

Härefter återstående avsevärda områden norr om Hedströmmen ävensom hela området söder om denna med undantag av vissa mindre områden såväl å norra som södra området, vilka enligt de sakkunnigas förslag åsyftas att bibehållas i kronans ägo såsom kronoparker eller för vägar m. m., föreslås till föryttring ått enskilda enligt en av de sakkunniga uppgjord styckningsplan.

Ifråga om den föreliggande styckningsplanens ändamålsenlighet anser sig Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke kunna yttra sig i vidare mån, än att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande finner de grunder, som vid styckningsplanens uppgörande blivit följda, vara värda godkännande.

Till besvarande åter av den fråga, som här osökt framställer sig, nämligen huruvida det får anses lämpligt och klokt att nu på en gång och på samma plats till försäljning utbjuda jordbrukslägenheter i den omfattning, varom här är fråga, nödgas Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande uttala den meningen, att Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke anser detta vara förhållandet, åtminstone synes detta Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande synnerligen tvivelaktigt. Så vitt Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har sig bekant, har nämligen i trakten icke någon större efterfrågan på jordbrukslägenheter gjort sig gällande, och Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande har icke någon anledning antaga, att förhållandena härutinnan för närmaste framtiden komma att ändras. Det förefaller därför Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande, som om man åtminstone till en början kunde inskränka sig till att salubjuda endast en del av styckningslotterna, företrädesvis de mindre åt norr närmare Köpings stad och åt söder närmare Kungsörs köping, samt i kronans ägo tillsvidare behålla de mellanliggande, som i lämpliga områden kunde utarrenderas, förslagsvis för 10 år. Det resultat och den erfarenhet, som kan ernås vid ett salubjudande av områden i av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande åsyftad omfattning, kunde, får man antaga, giva ledning för ett säkrare bedömande såväl av frågan, om ytterligare behov av jordbrukslägenheter i trakten föreligger, som även om vilken storlek å dessa visat sig begärligast och lämpligast.

Det av sakkunniga föreslagna undantagandet av ägofiguren nr 170 å Köpings djurgård till kronopark finner Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande icke lyckligt. Området, omfattande endast omkring 37 hektar, synes för sig självt härtill för obetydligt och sammanhänger, såvitt av handlingarna framgår eller Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i övrigt har sig bekant, icke med någon angränsande under kronans förvaltning stående skogsmark. Den tillämnade kronoparkens vård och förvaltning torde härigenom komma att ställa sig relativt kostsamma.

Härtill kommer framför allt, att skogen skulle hava kommit angränsande, helt och hållet eller i det närmaste skoglösa styckningslotter synnerligen väl till pass, och dessa skulle genom tillgång till skog hava blivit för köpare begärligare och värdefullare. Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande vill därför till den åtgärd, som härav må finnas påkallad, påpeka denna sin mening.

Att ordnandet av nödiga vägar och avloppsgravar genom kronans försorg bör ske, finner Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande i likhet med de sakkunniga riktigt.»

Jägmästaren i Köpings revir har tillstyrkt, att åtminstone hela området litt. A måtte försäljas till Köpings stad. Övriga till försäljning föreslagna områden borde säljas enligt styckningsplanen, dock endast i mån av efterfrågan. Därjämte borde försäljas den till bibehållande i kronans ägo såsom kronopark föreslagna delen av ägofiguren nr 170 å Köpings djurgård. Detta område vore nämligen i förvaltnings- och bevakningshänseende alltför olämpligt beläget för att utgöra kronopark.

*Jägmästaren i
Köpings revir.*

Det låge icke i sammanhang med andra kronans skogsområden och hade en så obetydlig areal som ungefär 37 hektar. Det vore däremot lämpligt såsom skog till de närmast intill belägna, eljest skoglösa försäljningslotterna. Angående förbehållet ifråga om ekarna instämde jägmästaren i de sakkunnigas förslag.

Överjägmästaren i Bergslagsdistriktet har instämt i de sakkunnigas förslag beträffande bibehållande i kronans ägo av vissa skogsområden, även beträffande nyss omförmälda del av ägofiguren nr 170 å Köpings djurgård, enär, om detta skogsområde såldes, skogsbeståndet därstädes skulle omedelbart komma att skövlas och traktens natur avsevärt skadas.

Domänstyrelsen har i utlåtande den 29 september 1915 anfört följande.

»På grund av nådiga brevet den 15 augusti 1913 hava av ifrågavarande lägenheter Köpings djurgård och Byslätten blivit från den 14 mars 1914 utarrenderade tillsammans för tiden till den 14 mars 1916 mot årligt arrende av 1,200 kronor. Jämlikt samma nådiga brev hava av de övriga lägenheterna Tyskhagen, Myskhagen, Jordmarken, södra och norra Tallholmen, Botten, Fiskhagen, Stenhagen, Mellanhagen, Grönöhagen, Tranviken, Gubbgrundet, Köpingsön och Sänkslätten eller Sankslättern utarrenderats från den 14 mars 1914 till den 14 mars 1917 i 14 brukningsdelar mot ett sammanlagt årligt arrende av 8,180 kronor. Åshagarna, Jägaråsen, Malmön och Vitön samt holmarna Runskär, Linlandet, Suggskär och Harsten hava för tiden till sistnämnda dag ställts under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning.

De sakkunniga hava ej berört frågan om dispositionen av Åshagarna och Jägaråsen i vidare mån än att de ansett, att för erhållande av lämpliga gränser för styckningslotterna litt. Ä och Ö en gränsreglering mot Åshagarna och Jägaråsen erfordrades, varigenom dessa något komme att minskas. Styrelsen får föreslå, att sistnämnda bägge lägenheter med sålunda reglerade områden från den 14 mars 1917 måtte överlämnas till skogsstaten för att förvaltas såsom kronopark och att därmed måtte förenas de av de sakkunniga till bibehållande i kronans ägo föreslagna holmarna eller öarna Linlandet, Suggskär och Harsten.

De sakkunnigas förslag att bibehålla i kronans ägo för att såsom kronopark förvaltas del av ägofiguren 170 av Köpings djurgård samt ägofigurerna 1385 och 1425 samt delar av ägofigurerna 1424, 1426, 1427, 1486 och 1487 av Köpingsön med flera biträdes av styrelsen. Visserligen kunna de av Eders Kungl. Maj:ts befallningshavande och jägmästaren framförda synpunkter i fråga om bibehållandet av förstnämnda ägofigur hava ett visst fog för sig, men då, på sätt även överjägmästaren framhållit, området övergåenget i enskild mans hand kan antagas bliva förvandlat till skada för landskapets utseende, synes denna omständighet böra få härutinnan vara avgörande.

Den föreliggande styckningsplanen för komplexet i övrigt synes styrelsen uppgjord med iakttagande av de angivna grunderna för utredningen och med beaktande av på frågan inverkan förhållanden, varför från styrelsens sida ej är något att erinra emot samma plans godkännande, likasom styrelsen får förorda upplåtelse åt staden Köping av det härtill tillstyrkta området lotten litt. A under

de av sakkunniga angivna villkor; dock håller styrelsen före att, vad beträffar de delar därav, som äro staden närmast belägna och vilka kunna anses såsom goda byggnadstomter, den föreslagna köpeskillingen, som upptagits högst efter allenast 1,100 kronor per hektar, är för låg och att den ändring i det föreslagna förbehållet rörande byggnaders inlösen bör göras, att de skola, om deras ägare så påfordrar, övertagas efter den av de sakkunniga gjorda värdering.

Vad dispositionen av de övriga styckningslotterna vidkommer kan styrelsen av den gjorda utredningen ej finna annat, än att en försäljning av dessa lotter rent ekonomiskt sett är för staten mera fördelaktig än en utarrendering av dessa under de av de sakkunniga angivna förutsättningar. Styrelsen ville därför helst förorda samtliga lotternas föryttrande. Men styrelsen anser det tveklaktigt, att det skall lyckas att vinna köpare vid samtliga lotters utbudande på en gång. Då härtill kommer, att de av reservanten bland de sakkunniga uttalade, av domänintendenten understödda betänkligheter mot försäljning nu av de större brukningslotterna av komplexet, som äro betecknade med litt. K, L, M och Ö, synas styrelsen hava goda skäl för sig, anser sig styrelsen på grund härav böra föreslå, att sagda brukningslotter måtte tillsvidare bibehållas i statens ägo och utarrenderas för en tid av högst tio år. Styrelsen förutsätter härvid, att de nuvarande å dessa lotter befintliga byggnaderna äro tillräckliga för skötseln och kunna försättas i sådant skick, att lotterna kunna med dem, utan nybyggnad på statens bekostnad, försvarligt brukas under nämnda tid — ett antagande, varför styrelsen tror sig hava stöd i reservantens uttalande — och att de enskilda tillhöriga byggnaderna å lotterna av staten före utarrenderingen inlösas till de delar och för de värden, som de sakkunniga föreslagit. Styrelsen har grundad anledning antaga, att nuvarande ägarna till ifrågasvarande hus äro villiga avstå dem till förmån för kronan. Det av domänintendenten vid den sålunda ifrågasatta utarrenderingen förordade sammanförande av lotterna litt. K. och L till en lott synes styrelsen lämpligt, då lotterna för närvarande utgöra en brukningsdel.

Beträffande sättet för de övriga lotternas upplåtande får styrelsen hemställa, att försäljningen av de större lotterna, som ej äro bebyggda med för deras skötsel erforderliga hus, nämligen de, som betecknats med litt. Q, S, T och Ai, måtte ske å offentlig auktion under de i nådiga brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor till den högstbudande — detta med hänsyn till den erfarenhet styrelsen fått av svårigheten att få sådan jord försold till mindre bemedlad — samt att de återstående lotterna måtte upplåtas enligt kungörelsen den 17 oktober 1913 angående grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från vissa kronoegendomar.

Det synes styrelsen billigt, att köpare även av andra lotter än lotten litt. A tillförbindas att övertaga sådana annan enskild tillhöriga byggnader å lotter, som av de sakkunniga ansetts böra ifrågakomma till inlösen, därest byggnadernas ägare så påfordra, och för högst det värde, som sakkunniga åsatt.

Att på sätt de sakkunniga föreslagit vid försäljningen skulle undantagas och förbehållas kronan å försäljningsområdena växande ekar, anser styrelsen stå i strid med den uppfattning, som gjort sig gällande rörande ek å enskild tillhörig mark, varjämte det skulle möta avsevärd svårighet att mot skadegörelse och tillgrepp skydda en sådan kronans egendom. Det synes fördenskull styrelsen, att ekarna böra försäljas jämte områdena och endast i den mån de finnas böra fridlysas såsom naturminnesmärken, enligt vad därom är i lag stadgat, bibehållas i kronans ägo.

I fråga om de sakkunnigas övriga förslag och hemställanden har styrelsen ej något att erinra.

Till de belopp, som erfordras till förordad inlösen av hus åt kronan, och till de av de sakkunniga tillstyrkta åtgärder för komplexets avdikning och utfartsvägars anläggande genom kronans försorg, torde, därest förslagen härutinnan godkännas, särskilt anslag beviljas från statens domäners fond, som ifrågavarande fastigheter tillförts.»

Från vad domänstyrelsen i detta utlåtande uttalat var styrelsens ledamot byråchefen V. T. Örtenblad så till vida skiljaktig, som han be-
träffande förslaget att i kronans ägo såsom kronoparker bibehålla Åshagarna, Jägaråsen, Linlandet, Suggskär och Harsten samt ägofigurerna nr 1385 och 1425 jämte delar av nr 1424, 1426, 1427, 1486 och 1487 ansåge, att, då dessa områdens bibehållande avsåge ett naturskyddssyfte, ärendet i denna del bort behandlas på det sätt, att förslag framstälts angående områdenas avsättande till nationalparker, om de efter undersökning befundes därtill lämpliga. I den mån de icke befundes böra disponeras på sådant sätt, instämde reservanten i styrelsens förslag.

Justitiekans-
slersämbetet.

I anledning av förslaget att vid försäljningarna alla nu befintliga eller framdeles vilt uppväxande ekar skulle bibehållas i kronans ägo genom servitutsinteckning har utlåtande infordrats från justitiekanslersämbetet, som härom den 21 december 1915 anfört följande:

»Enligt justitiekanslersämbetets mening skulle den rätt, som i enlighet med föreliggande förslag bibehålles kronan, icke kunna anses som ett å de försålda lägenheterna vilande servitut. Väl uppräknas i 1 § i lagen om servitut den 14 juni 1907 skogsfång bland förekommande servitutsrättigheter, men förutsättning för en dylik rubricering är, att rätten till skogsfång skall gälla till förmån för en fastighet. Vad härmed förstås kan inhämtas ur lagberedningens motiv till berörda lagrum: 'Att servitut skall gälla till förmån för en fastighet innebär, att under en servitutsrätt icke kunna inrymmas andra befogenheter än som äro anpassade efter denna fastighets behov; särskilda ägares subjektiva intressen och önsknningar kunna icke på denna väg ses till godo. Det är fastigheten såsom sådan servitutet skall tjäna.'

I förslaget har förbehållet om ekskogen uppgivits ske till förmån för kronan såsom ägare av lägenheten Köpings djurgård eller del därav. Till vilken nytta för kronans fastighet, det vill säga kronoparken, förbehållet skulle tjäna, har dock ej uppgivits. Det torde ej heller i verkligheten vara avsett, att de förbehållna ekarna skulle tillgodogöras å kronoparken; snarare är väl meningen att bevara dem, där de växa. Men även om man tänkte sig ett framtida tillgodogörande av ekarna på kronoparken, exempelvis för det fall, att där anlades en såg, torde detta ej i och för sig göra den förbehållna rättigheten till ett servitut. Det kan här anföras ytterligare följande ur förutnämnda motiv: 'Närmast är det — — — de av naturen själv givna förhållandena, vilka bestämma servitutets innehåll och begränsning, under det tillfälliga anordningar, som med fastigheten vidtagits, icke kunna tjäna till underlag för en servitutsrätt.'

Kan således enligt justitiekanslersämbetets mening ett avtalat förbehåll sådant som det föreslagna icke intecknas såsom servitut, följer därav icke, att förbehållet är helt ogiltigt, eller att inteckning till säkerhet för detsamma vore omöjlig. Den förbehållna rättigheten är närmast att anse såsom en nyttjanderätt och bör följa de för sistnämnda slags rätt gällande stadganden. Detta framgår av 1 kap. 7 § lagen om nyttjanderätt till fast egendom den 14 juni 1907. Ur detta lagrum bör här särskilt anmärkas, att, där upplåtelse avser allenast eller huvudsakligen rätt att annorledes än till husbehov avverka skog, längsta tid för rättighetens bestånd är fem år. Enligt 1 § i nämnda kapitel är avtal om nyttjanderätt till fastighet å landet eljest bindande i femtio år.

Därest de föreslagna förbehållen icke skulle vara för köparna bindande längre än fem år, vore uppenbarligen förbehållen av föga värde. Emellertid innehåller 8 § i nyssnämnda kapitel, att vad i 1 och 7 §§ stadgas angående längsta tid för beståndet av rättighet, som där avses, icke äger tillämpning å upplåtelse, som sker från kronan.

Sistberörda stadgandes ordalydelse utvisar väl ej, att ett avtal, sådant som det ifrågavarande, skulle vara fritaget från tidsbegränsning; ett förbehåll av ekarna till förmån för kronan vore nämligen uppenbarligen mest jämförligt med en upplåtelse till kronan. En rätt att med bindande verkan göra förbehåll av ifrågavarande art borde dock rimligen följa av rätten att till annan med sådan verkan upplåta nyttjanderätt utan tidsbegränsning. För att vara fullt förvissad om beståndet av den förbehållna rätten till ekarna kunde emellertid, före försäljning av en lägenhet, kronan till lämplig person, exempelvis generaldirektören och chefen för domänstyrelsen, upplåta rätten att tillgodogöra sig alla på lägenheten befintliga och framtida vilt uppväxande ekar, en rättighet för vilken då uppenbarligen inteckning kunde och borde sökas och erhållas, varefter rättigheten skulle återtransporteras på kronan.»

Såsom förut nämnts hava de sakkunniga redan före sitt huvudbetänkande avgivit särskilt utlåtande angående ifrågasatt upplåtelse av viss del av lägenheten Tyskhagen till Kungs-Barkarö kommun. Jag skall nu redogöra för detta ärende.

Såsom i statsrådsprotokollet till 1913 års proposition angående disposition av Strömsholmsegendomarna meddelades, gjorde Kungs-Barkarö kommun redan år 1912 framställning att få inköpa nämnda lägenhet eller del därav för anläggande av fattiggård samt till utvidgning av församlingens skolhustomt för erhållande av utrymme för lekplan och nybyggnader. Framställningen avsåg alternativt hela lägenheten eller en del av densamma om 6.312 hektar eller åtminstone för skolans behov ett område om 0.575 hektar. Strömsholmssakkunniga tillstyrkte framställningen enligt det mellersta alternativet. Då emellertid frågan om Köpingskomplexets disposition ansågs tarva ytterligare utredning, fann departementschefen något beslut icke då böra fattas angående kommunens

**Försäljning
av viss del
av Tyskhagen
till Kungs-
Barkarö
kommun.**

ansökning. Lägenheten Tyskhagen har därefter, som ovan nämnts, utarrenderats till den 14 mars 1917.

I förnyad ansökning den 20 maj 1914 har nu kommunen anhållit att få mot en köpeskilling av 2,000 kronor förvärva det område, som Strömsholmssakkunniga föreslagit till försäljning åt kommunen. Detta område omfattar å en av extra lantmätaren T. Hjertquist år 1910 upprättad karta ägofigurerna 1367—1384, 1386 och 1387.

Beträffande det ägofiguren nr 1378 omfattande området om 0.987 hektar av nämnda lägenhet, är emellertid att märka, att Kungl. Maj:t med rikets ständer genom brev den 13 november 1863 medgivit, att detta område finge efter utgången av dåvarande arrendeperiod den 14 mars 1874 för framtiden utan särskild avgift upplåtas till kommunen till byggnadsplats och gårdstomt för ett skolhus samt planteringsland för lärarens behov och skolbarnens övning i trädgårdsskötsel.

I nyssnämnda ansökning den 20 maj 1914 har kommunen framhållit, hurusom kommunens ansökning år 1912 gjorts under förutsättning, att köp komme till stånd vid då löpande arrendeperiods slut den 14 mars 1914. Genom lägenhetens utarrendering på ytterligare tre år från sistnämnda dag hade kommunen kommit i verkligt nödläge. Bristerna i kommunens skol- och fattigvårdsväsen hade nämligen redan under de år kommunen nödgats avvakta arrendetidens utgång för egendomen ifråga nått den gräns, att något uppskov ej längre kunde utan avsevärd skada äga rum. Tillika meddelade kommunen bland annat, att densamma för att få köp till stånd träffat avtal om överlåtelse på densamma av de å ifrågavarande område befintliga, enskild person tillhöriga byggnader.

Över ansökningen har domänstyrelsen den 16 oktober 1914 avgivit infortrat utlåtande och därvid överlämnat yttranden av domänintendenten i länet, Kungs-Barkarö församlings kyrkostämma och kommunalstämma samt Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet.

Domänintendenten har värderat saluområdet till 2,485 kronor, däri inberäknat värdet av det redan till kommunen ifråga under fri dispositionsrätt upplåtna området. Kommunen har emellertid förklarat sig icke kunna betala mer än det erbjudna priset, 2,000 kronor, enär kommunen vore liten och jämförelsevis fattig samt hade att dessutom betala husen med 2,000 kronor.

Kungl. Maj:ts befallningshavande har ansett, att någon erinran icke skäligen kunde göras mot den av domänintendenten efter 400 kronor för hektar inrösningsjord verkställda värdesättningen av förevarande jordområde i betraktande av i orten i allmänhet gällande pris å liknande jord. Å andra sidan syntes emellertid enligt Kungl. Maj:ts befallnings-

havandes mening sökande kommunens ringa ekonomiska bärkraft och det behjärtansvärda ändamålet med upplåtelsen böra betinga någon billighetshänsyn vid köpeskillingens bestämmande. Kungl. Maj:ts befallningshavande har dock icke ansett sig kunna tillstyrka ifrågavarande områdes försäljning till det erbjudna priset under annan förutsättning än att detsamma icke i påtagligare mån avveke från de värden, som av de för förslag till Köpingskomplexets disposition tillkallade sakkunniga kunde anses böra åsättas annan jord av liknande beskaffenhet inom nämnda komplex. Domänstyrelsen har instämt med Kungl. Maj:ts befallningshavande.

I sitt den 22 mars 1915 avgivna utlåtande i ärendet hava 1915 års sakkunniga, under erinran att Kungs-Barkarö kommun, såsom ovan sagts, redan tidigare medgivits rätt att för framtiden avgiftsfritt disponera den ägofiguren nr 1378 å nämnda karta omfattande delen av det begärda området och under framhållande av lämpligheten därav, att för erhållande av en rak ägogräns mot den södra delen av lägenheten Tyskhagen en ängslinda om 0.010 hektar av ägofiguren nr 1388 måtte läggas till det till upplåtande avsedda området, föreslagit, dels att saluområdet måtte omfatta ägofigurerna nr 1367—1377, 1379—1384, 1386, 1387 och del av nr 1388 med en areal av tillhoppa 5.335 hektar, dels ock att den kommunen tillerkända dispositionsrätt till ägofiguren nr 1378 måtte övergå till äganderätt. — Beträffande värdet å ifrågavarande område hava de sakkunniga vid uppskattning av denna jord i förhållande till övrig mark, tillhörande Köpingskomplexet, ansett sig böra åsätta inrösningsjorden ett värde av 450 kronor för hektar och avrösningsjorden ett värde av 250 kronor för hektar, med iakttagande varav områdets försäljningsvärde komme att utgöra 2,361 kronor 60 öre. För överlåtelse till kommunen av äganderätten till ägofiguren nr 1378 syntes någon särskild ersättning till kronan ej böra beräknas, då kommunen redan tillerkänts avgiftsfri nyttjanderätt till denna tomt för alltid.

På det till försäljning till Kungs-Barkarö kommun sålunda föreslagna området finnes endast ett fåtal ekar och då all anledning syntes de sakkunniga förefinnas, att ekarnas bevarande ur naturskyddssynpunkt skulle i kommunens ägo fullt tryggas, hava de sakkunniga föreslagit, att dessa ekar måtte ingå i köpet.

Oaktat sålunda det av de sakkunniga uppskattade värdet å marken ifråga med 361 kronor 60 öre överstege den av kommunen erbjudna köpesumman, hava de sakkunniga dock med särskilt avseende å att området vore avsett att användas för allmänt ändamål och i anledning

av kommunens ringa bärkraft tillstyrkt antagande av det gjorda köpeanbudet å 2,000 kronor.

I sitt huvudbetänkande hava de sakkunniga erinrat om detta deras förslag samt upptagit ifrågavarande område såsom ägolotten litt. Ag.

Departements-
chefen.

Den av de sakkunniga gjorda utredningen och deras med stöd därav framställda förslag synas mig i allt väsentligt kunna läggas till grund för den nu ifrågavarande betydliga kronoegendomens disposition. Med hänsyn till markens naturbeskaffenhet, det skick, vari jorden nu befinner sig, frånvaron av kronan tillhöriga hus samt övriga av de sakkunniga anförda omständigheter synes mig egendomens behållande i kronans ägo skola bliva för kronan i ekonomiskt hänseende synnerligen ofördelaktigt. Genom att egendomen utstyckas och försäljes i lämpliga lotter, kunna ett avsevärt antal egna hem och andra egna jordbruk skapas, varjämte Köpings stads åstundan att förvärva visst område kan vinna tillmötesgående.

Såsom en förutsättning för att marken skall kunna bringas i högre kultur och för att styckningen i smärre lotter skall kunna genomföras, hava de sakkunniga förordat vissa torrlägningsarbeten och väganläggningar på statens bekostnad. Jag instämmer till fullo i vad de sakkunniga härutinnan föreslagit. Kostnaderna för dessa arbeten böra utgå av de till dylika arbeten bland driftkostnader för statens jordbruksdomäner avsedda medel, och för dessa ändamål krävas alltså icke några särskilda anslag av riksdagen. Ifrågavarande arbeten torde böra igångsättas, så snart det lämpligen låter sig göra.

Från utstyckning till försäljning hava de sakkunniga undantagit för att till kronopark avsättas — förutom Åshagarna och Jägeråsen samt öarna Harsten, Suggskär och Linlandet — dels ett med barrskog bevuxet område om 37.271 hektar av Köpings djurgård och dels mindre områden av sju särskilda ägofigurer, tillhoppa innefattande 21.270 hektar, alltså sammanlagt 58.541 hektar. Sistnämnda områden kunna lämpligen förenas med angränsande, kronan tillhöriga skogar. Beträffande nämnda del av Köpings djurgård torde kunna sägas, att densamma, belägen utan sammanhang med andra statsskogar, är alltför obetydlig för att rätt väl ägna sig för en av staten bedriven skogsskötsel liksom å andra kronoparker och att dess bevakning blir jämförelsevis besvärlig och kostsam. Då emellertid dess bevarande i statens ägo gagnar ett naturskyddssyfte, som lär för tjäna beaktande, ansluter jag mig till de sakkunnigas, av överjägmästaren och domänstyrelsen biträdda åsikt, att även detta område bör avsättas till kronopark.

Vad själva styckningsplanen för de till försäljning föreslagna delarna av området angår, finner jag den vara så lämpligt uppgjord, som förhållandena torde medgiva. Beträffande antalet lotter, dessas belägenhet och storlek samt de i var och en av dem ingående ägoslagen m. m. anser jag alltså förslaget böra godkännas. Att bland dessa lotter några finnas, som erhållit jämförelsevis stor areal, torde på grund av de lokala förhållandena vara icke blott oundvikligt utan även välbetänkt. Det bör emellertid beträffande vissa större lotter, särskilt söder om Hedströmmen, icke förbises, att en stor del av deras areal utgöres av sank och mindervärdig äng eller vass, som åsatts ett värde av allenast 80 kronor för hektar.

I likhet med de sakkunniga anser jag, att hela den med litt. A betecknade ägolotten, innefattande jämväl ön Runskär, bör säljas till Köpings stad. Denna ägolotts areal är visserligen så stor som 335.643 hektar, men häri ingå stora vidder sank och dålig ängsmark, vilkas användning på annat sätt skulle för kronan möta svårigheter. För staden kunna de däremot bliva av icke obetydligt värde, särskilt i samband med muddringsarbeten i Köpingsån. Det för denna ägolott uppskattade värdet, tillhoppa 175,000 kronor, vilket stadsfullmäktige i Köping förklarar sig villiga att erlagga i köpeskilling, synes visserligen vara ganska lågt, vilket domänstyrelsen också framhållit. Jag vill erinra, att 1912 års Strömsholmssakkunniga föreslogo försäljning till staden av hela området norr om Hedströmmen i befintligt skick för 315,000 kronor. De senaste sakkunnigas värdering av salumarken norr om Hedströmmen slutar däremot på blott 281,070 kronor. Härtill komma dock värdet av å andra lotter än litt. A befintlig ekskog, som skulle behållas i kronans ägo, med 9,154 kronor samt värdet av 37.271 hektar skogsmark å Köpings djurgård med därå befintlig skog. Men å andra sidan kommer enligt detta förslag staten att drabbas av kostnader för avdikning och väganläggningar å detta område, beräknade till 8,966 kronor. Härav framgår, att det nu framlagda förslaget näppeligen är för kronan lika förmånligt som en försäljning av hela norra området enligt 1912 års förslag. Det är visserligen att märka, att Köpings stad icke uttryckligen accepterat det år 1912 föreslagna priset, men nu angivna förhållanden synas dock ge ett visst fog för att priset på lotten litt. A nu skulle kunna i någon mån höjas, helst det till lotten hörande fisket ej upptagits till något värde. Då emellertid en stor del av området har synnerligen lågt värde och ej lämpligen skulle kunna av kronan tillgodogöras, anser jag mig böra biträda de sakkunnigas förslag även i avseende å priset. Beträffande villkoren för denna försäljning torde stadsfull-

mäktiges förslag kunna godkännas med tillägg dels i enlighet med de sakkunnigas av domänstyrelsen modifierade förslag, att staden skall vara skyldig att efter den av de sakkunniga gjorda värdering inlösa enskilda personers byggnader å området, därest byggnadernas ägare så påfordra, dels ock att staden skall vid tillträdet kontant inbetala köpeskillingen samt ensam gälda de med områdets avskiljande och lagfart å fänget förenade kostnader.

De med litt. K, L, M och Ö betecknade större ägototterna synas mig i enlighet med den av reservanten Linders samt domänintendenten och domänstyrelsen uttalade mening böra tillsvidare behållas i kronans ägo och utarrenderas för kortare tid, högst tio år. Då de av de sakkunniga omförmälda lämningarna efter skansar från äldre tid ligga å lotten litt. M, behöver någon åtgärd för deras skull icke nu vidtagas.

Samtliga övriga av de sakkunniga till försäljning åt enskilda personer föreslagna lotter synas mig böra utbjudas till försäljning. Ifråga om det försäljningssätt, som härvid må böra användas, inverka deras värden och dessa äro i sin tur beroende av den ställning, man finner sig böra intaga till förslaget om åtgärder för bevarande i kronans ägo av ekarna å lotterna.

I detta hänseende har justitiekanslersämbetets utredning ådagalagt, att det av de sakkunniga föreslagna förfarandet med servitutsinteckning icke kan tillämpas. Däremot har ett annat förfaringssätt ifrågasatts, vilket dock icke synes mig tilltalande. Emellertid är det ganska tvivelaktigt, huruvida överhuvud ett bifall till det föreslagna förbehållet angående ekarna är önskvärt, åtminstone i den utsträckning, förslaget innebär. Det torde nämligen kunna befaras, att detta förbehåll skulle ofördelaktigt inverka icke blott vid lägenheternas försäljning utan även vid deras framtida bruk samt lätt kunna leda till tvister. I synnerhet synes det mig bliva svårt att tillämpa förbehållet och övervaka dess efterlevnad beträffande framdeles vilt uppväxande ekar. Att icke få utan skogstjänstemans tillstånd borttröja hinderliga ektelningar måste för jordägarna te sig som en ganska betungande inskränkning i dispositionsrätten. Jag vill å andra sidan icke förneka, att ur naturskyddssynpunkt bibehållandet av åtminstone en del av ekarna är önskvärt. Ävenså bör det beaktas, att om ekarna överallt gå med i försäljningen, lägenheternas värden måste ökas med ekarnas värde, vilket i vissa fall innebär en relativt ganska stor prishöjning och säkerligen ganska hastigt kommer att medföra ekarnas avverkande. Vid övervägande av dessa förhållanden har jag kommit till det resultat, att i regel ekarna böra få vid försäljningarna åtfölja marken, men att före

försäljningen en närmare undersökning bör ske, huruvida vissa dungar av typisk och ur naturskyddssynpunkt vacker ekskog ävensom möjligen enstaka träd må kunna fridlysas såsom naturminnesmärken. Vid denna undersökning måste beaktas bland annat, att genom dylikt fridlysande icke sådan mark, som oundgängligen erfordras såsom byggnadsplats för lägenhet, undandrages lägenhetsinnehavarens förfoganderätt. Värdet av vad sålunda må bliva undantaget bör medföra skälig nedsättning i det saluvärde, som eljest kunde beräknas för ifrågavarande lägenheter.

Frånsett den värdesänkning, som sålunda må böra ske efter närmare undersökning, anser jag lägenheternas saluvärden nu böra beräknas till de av de sakkunniga föreslagna beloppen — mot vilka jag i övrigt icke har någon erinran — med tillägg av ekskogens värde. Dessa värden finnas angivna i sista kolumnen av bil. B vid detta protokoll.

Domänstyrelsen har föreslagit, att de större försäljningslotterna litt. Q, S, T och Ai, vilka ej äro försedda med för deras skötsel erforderliga hus, skola säljas å offentlig auktion till den högstbjudande. I betraktande av saluvärdena å dessa lägenheter samt de för dem beräknade nybyggnadskostnaderna instämmer jag i detta förslag. Emellertid anser jag, att med hänsyn till det beräknade värdet jämväl lotterna litt. V och Aa böra säljas å auktion. Även för åtskilliga av de övriga försäljningslotterna blir värdet, om nybyggnadskostnaderna inräknas, vida högre än som vanligen plägar anses utgöra maximum för en lägenhet, som från kronan säljes enligt bestämmelserna om egnahemslägenheters upplåtande, men i betraktande av de säregna förhållandena å ifrågavarande egendomskomplex anser jag mig kunna biträda domänstyrelsens förslag, att de skola samtliga säljas enligt de bestämmelser, som gälla för dylika upplåtelser.

Förbehåll om inlösningsskyldighet beträffande enskildas hus å de särskilda lotterna på samma sätt som förordats i fråga om lotten litt. A, torde böra stadgas i enlighet med domänstyrelsens förslag. Å de lotter, som försäljas, böra dylika hus icke inlösas av kronan, vilket ej heller de sakkunniga ifrågasatt. Därest emellertid någon lott blir osåld, torde det kunna befinnas fördelaktigt, att kronan inlöser husen, vilket då bör ske med domänfondens medel.

Vid försäljning av lotten litt. Ab bör förbehåll göras om kvarboenderätt för arbetaren Brandt, såsom de sakkunniga förordat.

Vad slutligen angår Kungs-Barkarö kommuns ansökan att få inköpa viss del av lägenheten Tyskhagen instämmer jag i vad de sakkunniga föreslagit ifråga om försäljning till kommunen av ägolotten litt. Ag, varvid emellertid vanliga villkor angående köpeskillingens erläggande

och lagfartskostnadens bestridande böra uppställas. Härav följer, att jag anser Granbergs framställningar om förvärv av en del av samma område icke böra bifallas.

På grund av vad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen medgiva,

dels att den till det så kallade Köpingskomplexet i Västmanlands län hörande lotten litt. A må med ovan angivet område samt tillhörande vatten- och fiskerätt försäljas till Köpings stad mot en köpeskilling av 175,000 kronor och i övrigt på följande villkor:

att köpeskillingen vid tillträdet kontant inbetalas till Kungl. Maj:ts befallningshavande i länet;

att staden ensam bestrider de med områdets avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader;

att Köpings kyrka bibehålles vid den densamma genom Kungl. Maj:ts brev den 29 mars 1667 och den 28 september 1668 tillförsäkrade dispositionsrätt till vissa ägor å området, så länge tegeltillverkning vid därvarande tegelbruk äger rum; samt

att staden förbinder sig att efter den av 1915 års sakkunniga gjorda värdering inlösa å området befintliga, enskilda ägare tillhöriga byggnader, därest ägarna så påfordra;

dels att de till samma komplex hörande lotterna litt. Q, S, T, V, Aa och Ai må var för sig med ovan angivet område, sedan den prövning, som finnes böra påkallas rörande fridlysning såsom naturminnesmärke av å områdena befintlig ekskog, i vederbörlig ordning ägt rum, försäljas å offentlig auktion till den högstbjudande under de i brevet den 29 maj 1874 stadgade villkor, med skyldighet för köpare att inlösa enskilda ägares byggnader på sätt i nästföregående punkt föreskrivits;

dels att de till samma komplex hörande lotterna litt. B, C, D, E, F, G, H, I, N, O, P, R, U, Va, X, Y, Z, Å, Ä, Ab, Ac, Ad, Ae, Af och Ah må var för sig med ovan angivet område efter sådan prövning beträffande ekskog, som nyss nämnts, upplåtas enligt gällande grunder för upplåtande av egnahemslägenheter från kronoegendomar, med skyldighet för köpare att inlösa enskilda ägares byggnader på sätt i föregående punkter föreskrivits samt med förbehåll beträffande lotten litt. Ab om nyttjanderätt för arbetaren C. F. Brandt under hans återstående livstid till ägofiguren nr 1353 å en i ärendet företedd karta för en årlig avgäld av tio kronor;

dels och att den till samma komplex hörande lotten litt. Ag må med ovan angivet område försäljas till Kungs-Barkarö kommun för en

köpeskilling av 2,000 kronor att vid tillträdet kontant inbetalas till Kungl. Maj:ts befälningshavande i länet samt med skyldighet för kommunen att ensam bestrida de med områdets avskiljande och lagfart å fånget förenade kostnader. •

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga . . . till detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Curt Rohtlieb.

Norr om Hedströmmen.

Lott	Areal hektar				
	Aker	Äng	Avrösningsjord	Impediment	Summa
A ¹⁾	123.402	167.988	42.962	1.351	335.643
B	6.379	0.237	0.065	0.007	6.688
C	7.767	0.022	—	—	7.789
D	6.152	0.020	0.396	—	6.568
E	9.234	0.636	1.544	0.027	11.441
F	14.029	—	0.303	0.264	14.596
G	12.653	—	0.185	0.242	13.080
H	12.987	0.167	0.773	0.233	14.160
I	7.436	0.115	1.095	0.015	8.661
K ²⁾	32.099	0.546	2.196	0.252	36.093
L ²⁾	30.591	2.296	0.905	0.725	34.517
M ²⁾	103.495	53.315	6.182	1.374	164.366
	366.224	226.292	56.596	4.490	653.602
Söder om Hedströmmen.					
N	15.952	0.511	0.311	0.285	17.059
O	12.891	0.110	—	0.498	13.499
P	27.034	1.379	0.113	0.893	29.409
Q	10.479	48.947	2.996	0.978	63.400
R	13.379	27.124	1.853	0.498	42.849
S	17.920	43.632	1.000	0.561	65.113
T	21.282	39.053	1.467	0.777	62.509
U	19.089	14.286	0.231	0.355	33.961
V	16.650	11.018	7.674	0.636	35.878
V a	0.882	—	0.151	—	0.983
X	10.480	14.264	2.605	0.162	27.512
Y	12.810	13.212	0.765	0.190	26.977
Z	12.375	12.807	1.565	0.003	26.750
Å	17.548	13.880	3.713	0.363	35.504
Ä	18.464	16.889	—	0.563	35.916
Ö ²⁾	85.866	4.985	7.076	2.396	100.323

¹⁾ Föreslås till försäljning åt staden Köping. ²⁾ Föreslås icke till försäljning.

Lott	Areal hektar				
	Åker	Äng	Avrösnings- jord	Impedi- ment	Summa
A a	30.669	0.835	7.482	0.044	38.480
A b	10.048	0.452	2.130	0.237	12.862
A c	8.740	1.080	1.300	0.168	11.288
A d	8.740	0.039	0.040	0.004	8.823
A e	5.795	0.603	0.107	0.110	6.615
A f	10.643	0.981	2.584	0.192	14.400
A g ¹⁾	4.940	0.208	0.189	0.008	5.385
A h	6.331	0.280	1.353	—	7.964
A i	23.932	0.568	4.766	0.042	29.308
	422.825	266.638	51.421	9.853	750.737
Kronoparker	0.328	1.658	56.555	—	58.541
Harsten, Suggskär, Linlandet	—	—	1.194	—	1.194
Hedströmmen, Barkarövikens,	—	—	—	33.217	33.217
vägar m. m.					
	789.377	494.588	165.766 ²⁾	47.560	1,497.291 ²⁾

1) Föreslås till försäljning åt Kungs-Barkarö kommun.

2) Här ingå 2.030 hektar av Åshagarna.

Norr om Hedströmmen.

Litt.	Saluvärde	Inlösen av enskildas byggnader samt repara- tionskostnad	Beräknad nybyggnad	Täck- diknings- bidrag	Summa	Ekar, som föreslagits att bibehållas i kronans ägo		Salu- värde med ekar
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Antal	Kr.	Kronor
A ¹⁾	175,000: —	22,760: —	—	8,638: 14	206,398: 14	—	—	175,000
B	2,900: —	—	8,000: —	446: 53	11,346: 53	—	—	2,900
C	3,500: —	—	8,000: —	543: 69	12,043: 69	—	—	3,500
D	2,770: —	500: —	7,500: —	430: 64	11,200: 64	—	—	2,770
E	4,500: —	—	10,000: —	646: 38	15,146: 38	97	685	5,185
F	5,700: —	1,840: —	7,500: —	982: 03	16,022: 03	—	—	5,700
G	5,000: —	—	12,000: —	885: 71	17,885: 71	—	—	5,000
H	4,600: —	1,300: —	6,000: —	859: 09	12,759: 09	—	—	4,600
I	3,000: —	1,785: —	—	520: 52	5,305: 52	—	—	3,000
K ²⁾	13,800: —	8,870: —	12,700: —	2,246: 93	37,616: 93	106	1,390	15,190
L ²⁾	12,700: —	750: —	16,450: —	2,141: 37	32,041: 37	28	436	13,136
M ²⁾	47,600: —	7,400: —	46,000: —	7,244: 65	108,244: 65	300	6,643	54,243
Kronor	281,070: —	45,205: —	134,150: —	25,585: 68	486,010: 68	531	9,154	290,224
Söder om Hedströmmen.								
N	5,850: —	—	12,000: —	1,116: 64	18,966: 64	—	—	5,850
O	4,650: —	—	12,000: —	902: 37	17,552: 37	—	—	4,650
P	9,800: —	—	15,700: —	1,891: 68	27,391: 68	—	—	9,800
Q	14,900: —	—	17,700: —	733: 53	33,333: 53	—	—	14,900
R	8,300: —	—	12,000: —	936: 53	21,236: 53	—	—	8,300
S	10,500: —	—	12,500: —	1,254: 40	24,254: 40	72	781	11,281
T	10,200: —	—	12,500: —	1,486: 24	24,186: 24	91	2,476	12,676
U	7,500: —	—	12,500: —	1,336: 23	21,336: 23	41	1,318	8,818
V	10,500: —	1,700: —	7,500: —	1,165: 50	20,865: 50	261	3,196	13,696
V a	600: —	—	—	—	600: —	23	278	878
X	6,200: —	—	12,000: —	733: 67	18,933: 67	86	2,218	8,418
Y I—II	6,000: —	—	12,000: —	896: 70	18,896: 70	12	144	6,144
Z I—II	5,700: —	—	12,000: —	866: 25	18,566: 25	68	711	6,411
Å I—II	8,000: —	—	12,000: —	1,228: 36	21,228: 36	122	2,110	10,110
Ä	8,600: —	—	12,000: —	1,292: 48	21,892: 48	—	—	8,600
Ö ²⁾	36,200: —	14,855: —	25,500: —	6,010: 62	82,565: 62	288	7,207	43,407

¹⁾ Föreslås till försäljning åt staden Köping. ²⁾ Föreslås icke till försäljning.

Litt.	Saluvärde	Inlösen av enskildas byggnader samt repara- tionskostnad	Beräknad nybyggnad	Täck- diktungs- bidrag	Summa	Ekar, som föreslagits att bibe- hållas i kronans ägo		Salu- värde med ekar
	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Antal	Kr.	Kronor
A a	13,600: —	3,035: —	11,800: —	2,146: 88	30,581: 88	244	4,460	18,060
A b	5,100: —	—	8,000: —	703: 01	13,803: 01	102	2,872	7,972
A c	4,200: —	—	8,000: —	611: 80	12,811: 80	121	2,239	6,439
A d	3,700: —	—	8,000: —	611: 80	12,311: 80	—	—	3,700
A e	2,900: —	—	6,000: —	405: 65	9,305: 65	8	133	3,033
A f	5,300: —	—	8,000: —	745: 01	14,045: 01	109	1,633	6,933
A g ¹⁾ ...	2,300: —	1,840: —	3,000: —	318: 80	7,458: 80	9	344	2,644
A h	3,100: —	—	6,000: —	443: 17	9,543: 17	141	2,159	5,259
A i	12,500: —	—	14,500: —	1,675: 24	28,675: 24	42	367	12,867
Kronor	206,200: —	21,430: —	273,200: —	29,512: 51	530,342: 51	1,840	34,646	240,846
Sammandrag.								
A—M ...	281,070: —	45,205: —	134,150: —	25,585: 68	486,010: 68	—	—	—
N—A i ...	206,200: —	21,430: —	273,200: —	29,512: 51	530,342: 51	—	—	—
Summa kronor	487,270: —	66,635: —	407,350: —	55,098: 19	1,016,353: 19	2,371	43,800	531,070

¹⁾ Föreslås till försäljning åt Kungs-Barkarö kommun.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.